अन्नपूर्ण पोष्ट बिचार

भूकम्पपछिका परिदृश्य

डा. डमरुबल्लभ पौडेल |२०७२ जेष्ठ १० आईतवार 1527 पटक पढिएको

२०७२ साल वैशाख १२ गते पूर्वान्ह ११:५६ मा गएको विनाशकारी भूकम्पले नेपालका १४ जिल्लामा अकल्पनीय जनधनको क्षति मात्र पुर्‍याएन, यसले त करोडपतिलाई रोडपति र साधारण जीविका चलाउनेलाई गरिबीको रेखामुनि धकेलेको छ।

वैशाख २९ गतेको ठूलो परकम्पले अरू जिल्लालाई समेत प्रभावित पारेको छ। सम्पत्तिका नाममा घर मात्र हुने र घर भाडामा लगाएर त्यसको आम्दानीबाट जीवन धान्नेहरूको घर भत्किँदा सडक बास भएको छ भने कमाइ गर्नेको मृत्यु हुँदा आश्रित परिवारको कन्तबिजोक भई जीवनस्तर पनि धेरै खस्किएको छ।

यसै सन्दर्भमा विकास अर्थशास्त्रको अध्ययन-अनुसन्धानमा रुचि राख्ने पंक्तिकारलाई विपद्पछिको आवश्यकता मूल्यांकनका लागि गोरखा जिल्लाको ताप्ले गाविस जाने र उक्त गाविसका सबै वडा र प्रत्येक घरधुरी पुग्ने अवसर प्राप्त भयो।

पाँचजनाको टोलीको नेतृत्व गर्दै उक्त कार्यमा खटिँदा अनुभव गरिएका कुरा पाठक वर्गका लागिसमेत उपयोगी हुने देखी यहाँ समेट्ने प्रयत्न गरिएको छ।

भूकम्प सबैभन्दा ठूलो साम्यवादी : के धनी, के गरिब, के उच, के नीच, के शिक्षित, के अशिक्षित कसैलाई पनि भूकम्पले छोडेन। महलमा बस्ने र छाप्रोमा बस्ने दुवैको पालमुनिको बास भएको छ।

गाउँघरका मानिसलाई बारीका पाटामा पुर्‍याइदिएको छ। कसैको सोर्सफोर्स तथा भनसुन नसुन्ने, डर-धम्कीले समेत यसलाई कुनै प्रभाव पार्न नसक्ने र निमेषभरमा सबैलाई सर्वहारा बनाउन सक्ने खुबी भूकम्पसँग देखिएको छ।

यस अर्थमा कुनै पनि पार्टीले सबै जनतालाई यसरी समान व्यवहार गर्न नसके पनि भूकम्पले कसैलाई काखा र कसैलाई पाखा नगरी व्यवहार गरेकाले गाउँमा भूकम्पलाई सबैभन्दा ठूलो साम्यवादी भन्ने गरेको पाइयो। यसैगरी यतिका वर्षसम्म कुरामा मात्र सीमित नयाँ नेपाल निर्माणको अवसर पनि भूकम्पले ल्याइदिएको भनी टिप्पणी हुने गरेको छ।

भूकम्पबाट भएको क्षति : भूकम्पबाट गोरखा जिल्लाको तात्ले गाउँ करिब तहसनहस भएको छ। तीनजनाको मात्र मानवीय क्षति भए पनि यस गाविसमा बस्न मिल्ने कच्ची घर (ढुंगा र माटोले बनेको) एउटा पनि सग्लो देखिएन।

भत्केका, ढलेका, ठाडो तथा तेर्सो चिरिएका, माथिल्लो तला खसेका र साधारण हावा, पानी वा परकम्पले पनि सजिलै ढल्न सक्ने भएकाले यस्ता कच्ची घरहरूलाई प्राविधिकसहितको टोलीले पूर्ण क्षतिमा राखेको छ।

तल्लो तलामा खासै केही नभएका र माथिल्लो तला फालेर मर्मतपछि बस्न मिल्ने घरलाई आंशिक क्षति र गाह्रोमात्र चर्किएका पक्की घरहरूलाई सामान्य क्षतिमा राखिएको भए पनि यस्ता घरहरूएक प्रतिशतभन्दा कम रहेको देखिएको छ।

भूकम्पले यस गाविसमा मानवीय क्षतिबाहेक भौतिक क्षति, चौपायाको क्षति अन्नपात र अन्य सम्पत्तिको क्षति गरी प्रति घर औसत चार लाख रुपैयाँको हाराहारीमा क्षति भएको प्रारम्भिक अनुमान छ। सबै गाउँ र जिल्लाको क्षतिको विवरण प्राप्त हुँदा यो खर्बौंमा आउने निश्चित छ।

त्रिपालको बास परकम्पको त्रास : त्रिपालको बास भए पनि परकम्पको उत्तिकै त्रास छ। सानो परकम्पले पनि मान्छेलाई आतंकित पार्ने गरेको छ। चर्केका घरहरूले कुनै पनि बेला ढलेर किच्ने डरले मानिसलाई घरमा जानैपर्ने अत्यावश्यक काम कसरी गर्ने, अन्नपानी र वस्तुभाउ कसरी व्यवस्थापन गर्ने भन्ने ठूलो समस्या छ।

आकाशमा हेलिकप्टर उड्दा र सडकमा गाडी गुड्दा आउने आवाजले पनि भूकम्पै आएको हो कि जस्तो हुने गरेको छ। यसका कारण केही मानिसमा मानसिक समस्यासमेत देखिएको छ। आयो, आयो भन्दै मान्छे तर्सने र झस्कने गरेका छन्। अब आउँदैन भनी ढुक्क हुन कसैले सक्ने कुरा पनि भएन। यसले गर्दा मान्छेलाई सामान्य अवस्थामा फर्कन अझ धेरै समय लाग्ने देखिएको छ।

समाजका विभिन्न वर्गको मनोविज्ञान : सदरमुकामबाट नजिकका सबै गाउँमा पाल, खाद्यान्नलगायतका राहत सामग्री पुगेका छन्। टाढाका गाउँमा केही मात्रामा पुगे पनि अझै आवश्यक देखिएको छ। अन्नपातसमेत पुरिएका गाउँमा खाद्यान्नको ठूलो समस्यासमेत देखिएको छ। समाजमा बसेका सबै वर्ग, तह र तप्काका मानिसका आआफ्नै पीडा र मनोदशा छन्। मध्यम वर्गका मान्छे बढी संयमित भएको पाइयो।

उनीहरूमा सरकारप्रति धेरै आशा पनि छैन तर एक बर्खा कसरी झेल्ने भन्ने समस्या छ। टाठा, बाठा, पढेलेखेका तथा हुनेखानेहरूमै सरकारले यसो गरेन, उसो गरेन वा यसो गरिदिनुपर्छ भन्ने आशा बढी छ भने निम्न वर्गका मानिस सामाजिकरूपमा पनि निकै कमजोर भएकाले उनीहरूले पनि सरकार र अन्य निकायसँग राहतको आशा गरेका छन्।

जाति, भाषा, धर्म, वर्ण, लिंग आदिका आधारमा समाजमा कुनै विवादको स्थिति हाल नरहेको र जनतामा एकअर्काप्रतिको सहयोगी भावना रहेको देखियो। स्थानीय प्रविधिको प्रयोग गरी कसैकसैले अस्थायी निर्माण सुरु गरेको पनि पाइयो। गाउँमा सरकारको उपस्थिति : विगतमा सरकार गाविस सचिवको माध्यमबाट मात्र गाउँमा पुगेकोमा हाल विभिन्न सरकारी संयन्त्र गाउँमा पुगेका छन्। सरकार र जनताबीचको सम्बन्ध स्थापित भएको छ।

जनताले आफ्ना कुरा सरकारले सुनोस् र आवश्यकताको सम्बोधन गरोस् भनी सरकारका प्रतिनिधिसँग प्रस्ट कुरा राखेका छन्। सांसद तथा राजनीतिक पार्टीका नेताहरूपनि गाउँमा जान थालेका छन्। यसले गर्दा स्थानीय आवश्यकताको

केन्द्रमा सुनुवाइ हुने अपेक्षा बढेको छ। यसका साथै गाविस सचिवको जिम्मेवारी भने भूकम्पका कारण ह्वात्तै बढेको छ।

राहत वितरणमा, तथ्यांक संकलनमा, सरकारबाट आएको रकम वितरणमा, राजनीतिक पार्टीसँग समन्वयमा, गैरसरकारी संस्थासँग समन्वयमा र भूकम्प पीडित प्रमाणपत्रको सिफारिसमा तथा अन्य परम्परागत दैनिक काममा गरी सचिवले धेरै व्यस्त हुनुपरेको छ। निर्वाचित पदाधिकारीको अभावमा वडा नागरिक मञ्च गठन गरिएको र यसले सरकारी संयन्त्रसँगको समन्वयमा राहत वितरणमा राम्रो भूमिकासमेत खेलेको देखियो।

गैरसरकारी संस्थाहरूको हौवा ठूलो : केही गैरसरकारी संस्थाहरूले गाउँमा राम्रो काम गरिरहेका, राहत वितरणमा सहयोग गरेका भए पनि अधिकांश गैरसरकारी संस्थाहरू प्रचारमुखी रहेका छन्।

राहत वितरण गरेजस्तो गरी फोटो खिचाएर सञ्चारमा प्रचार गर्ने, महँगा गाडी र महँगा होटेल जोहो गरी काम गर्ने र स्थानीय रेटको सवारी भाडा तथा होटेल भाडामा बढी दरमा तिरी सर्वसाधारणले खरिद गर्न नसक्ने गरी महँगी बढाइदिने र यस्ता संस्थामा काम गर्ने कर्मचारीले लिने टिए डीएमा ठूलो रकम खर्च हुने तर राहत सो तुलनामा नगन्य हुने देखियो।

भूकम्पपछिको आवश्यकता र सरकारसँगको आशा : कृषिप्रधान देशमा कृषिको मौसम सुरु हुन लागेको छ। यस सन्दर्भमा प्राय: सबैको समस्या भनेको तत्कालीन राहत मात्र नभएर एक बर्खा काट्ने राहत चाहिएको छ। बचेको अन्नपात कहाँ सुरक्षित राख्ने र गाईवस्तुको व्यवस्थापन कसरी गर्ने र बर्खाको हावापानी र हुरी तथा बाढी-पहिरोबाट कसरी सुरक्षित रहने भन्ने समस्या सबैमा देखिएको र यसमा सरकारले केही सहयोग गरोस् भन्ने सबैको अपेक्षा छ।

बर्खा धान्ने गरी सुरक्षित बसोबास गर्न पाइएमा खेतीबाली लगाउन पाइने र आगामी वर्ष खाद्यान्नमा समस्या नहोस् भन्ने पीडितहरूको चाहना छ। सरकारको स्रोतको सीमितता हुँदाहुँदै पनि पीडितलाई सुरक्षित बसोबासका लागि सहयोग गर्ला भन्ने आशा भूकम्प पीडितले गरेका छन्।

नयाँ प्रविधिको पर्खाइ : हरेक घटना तथा दुर्घटना वा प्राकृतिक प्रकोपले हामीलाई ठूलो पाठ सिकाएको हुन्छ, भलै सिक्ने नसिक्ने भन्ने कुरा भने हाम्रो आफ्नै क्षमतामा निर्भर हुन्छ। ९० सालबाट हामीले सिक्न सकेका रहेनछौं भन्ने कुरा ७२ सालले देखाइदियो।

हामीले पटक-पटक विज्ञहरूबाट सुन्ने गरेका र अनुभवले सिद्ध गरिसकेको कारण नेपाल निश्चय नै भूकम्पीय जोखिममा रहेको छ। तसर्थ भावी पुस्ताको सुरक्षित रहन पाउने अधिकार संरक्षण गर्न नेपालका गाउँसहरमा भूकम्प प्रतिरोधक नयाँ प्रविधि चाहिएको छ।

यसका लागि सरकारले स्पष्ट नीति बनाएर मापदण्डसहितको प्रविधिको सिफारिस गरोस् र यसको कडाइका साथ पालना होस् भन्ने जनताले चाहेका छन्। नयाँ नेपाल बनाउन यसलाई अवसरको रूपमा लिइनुपर्ने भन्दै गाउँ पनि नयाँ प्रविधिकै पर्खाइमा छ।

र अन्त्यमा अब नेपालले हाइटीको होइन, जापानको बाटो तय गर्नुपर्दछ। जापानमा प्रमाणित भइसकेको भूकम्प प्रतिरोधात्मक संरचना बनाउने प्रविधि ल्याउन कन्जुस्याइँ गर्नु हुँदैन।

भवन निर्माणमा स्पष्ट नीति, निर्माण गर्ने कम्पनीलाई जिम्मेवार बनाउन मापदण्ड पूरा नगरेको प्रमाणित भए वर्षौंपछि पनि कारबाहीको व्यवस्था, छिमेकीको स्वीकृतिबिना तला थप्न नपाउने, आवासीय र व्यावसायिक भवनका छुट्टाछुट्टै मापदण्ड बनाएर लागू गर्नैपर्दछ। आफैंले बनाएका संरचनाले आफैंलाई लखेट्ने अवस्थाको अन्त्य हुनुपर्छ।